

Az EU lisszaboni stratégiájának célkitűzései, hazai és nemzetközi környezete napjainkban

Az Európai Unió (EU) 2000-ben hirdette meg tíz évre szóló stratégiáját. Legfőbb célkitűzése volt, hogy az európai integráció világgazdasági versenyképességét erősítse. Az EU lényegében arra vállalkozott, hogy választ adjon napjaink kihívásaira, miután tudatosodott az a tendencia, hogy versenyképessége nem kielégítő, illetve stagnáló pályára került, különösen a csúcstechnológia terén. Mindez annak ellenére történt, hogy az 1980-as évektől már születtek a gondok kezelését célzó fontos közösségi szintű intézkedések. Elég, ha az Európai Egységes Okmányra (1986/87), az induló „keretprogramra” gondolunk. (Ezek révén a kutatás és fejlesztés és az ipar versenyképességét szolgáló közös politikát vezették be.) Az 1990-es évek elejétől – ez már a szovjetizált blokk összeomlása utáni korszak kezdete – több jelentős programelemet bocsátott ki (1993: „Növekedés, Termelékenység és Foglalkoztatottság”, 1994: „Európa és a globális információs társadalom”, 1997: „Deklaráció egy szociális és civil Európáért”). Ezek összekapcsolódtak az ún. *Szociális Európa*-terv célkitűzéseivel.

A közösség társadalmi építkezésének folyamata több fejlődési szakaszt ölel fel: 1958-1971: a munkások szabad mozgása, az ún. területi szabadságjogok, a hivatások mobilitása, a szociális ellátás és a vendégmunkások társadalmi biztonságának megteremtése. 1972-1984: a Társadalmi Akcióprogram (1974) a foglalkoztatás szférájában jelentkező válságos viszonyok megoldására, a munkafeltételek javítására, a szociális partnerek részvételének hatékonyabbá tételére irányult (l. az ún. *tripartit* értekezlet megtartását). Tény azonban, hogy az „európai társadalmi tér” fogalmi körében központi helyet elfoglaló ügyek (foglalkoztatás, társadalmi dialógus és gondoskodás) vitelében időnként szünetek és működési zavarok keletkeztek. Ennek ellenére minden fejlesztési terv és akcióprogram számolt azzal, hogy az új modern Európa megalkotásának az égető tudomány- és gazdaságpolitikai lépésekkel egyidejűleg elkerülhetetlen feladata a közösségnek a szociális kérdésben való kiegyezés és együttműködés, mint az előrehaladás és a siker egyik alapfeltétele.

A lisszaboni program a 21. század küszöbén szükségszerűen az emberiség történelmében bekövetkező legújabb „vízválasztó” szakaszában indított kísérlet, amely szervesen kapcsolódott a jelenkori globális átalakulás körülményeihez. Elfogadásakor jó és korszerű stratégia volt, jóllehet több egymástól eltérő, de egyben egymást feltételező – olykor ellentmondással terhes – célrendszer tartalmazott.

Ezek a prioritások kerültek megfogalmazásra:

- tudásalapú társadalom megteremtése
- E-gazdaság kifejlesztése
- a globális piacokon versenyképes gazdaság kialakítása
- dinamikus gazdasági növekedés
- a gazdasági fejlődés fenntarthatósága
- a szociális integráció európai modelljének kimunkálása és elterjesztése

Nyilvánvaló, hogy vitákat váltott ki az új stratégia. Az euroszkeptikusok az olyan feszültségpontokat, mint a *versenyképesség* és a *teljes foglalkoztatottság*, vagy a *globálisan versengő piacgazdaságok* és a *fenntartható környezet* biztosítása, egyáltalán a *teljeskörű biztonság megteremtése* nem tartották rövid, ill. középtávon feloldhatónak. Ez a vélekedésük

részben be is igazolódott a világfolyamatokban, s különösen a makro-teljesítményekben bekövetkezett negatív eseményekkel összefüggésben.

Kritikus szemmel olvasva és visszatekintve az elmúlt évtizedre elmondható, hogy miközben jó irányba állította a stratégia az EU „hajóját”, formálódó korunk nagy átalakulási folyamatának több meghatározó összefüggését figyelmen kívül hagyta vagy másodlagos elemként kezelte. Ekként nem kapott kellő nyomatékot, hogy a korszakváltás mind a társadalom, mind a gazdaság egészében alapvető és radikális szerkezeti reformokat követel. Nyilvánvalóan nehézséget okoz, hogy a nemzeti szintű gazdaságpolitikák új tartalmait, irányultságát és struktúráit nem könnyű kimunkálni. Az elmúlt évek azt mutatják, hogy a nemzeti reformok főleg az új tagállamok esetében többnyire deregulációt, illetve liberalizációt jelentettek, amelyek nem szervesültek a nemzeti intézmények és politikák következetes, koherens reformjával. A kísérletek torzók maradtak vagy elbuktak (pl. az adócsökkentés csak széleskörű reformok részeként nyeri el értelmét, érheti el célját).

A Lisszaboni Stratégia minden kritika ellenére utat mutatott a tagállamoknak, köztük Magyarországnak is. Ha áttekintjük, hogy milyen problémák megoldásának követelményét tárja elénk, jól érzékelhető, hogy milyen fejlesztési-modernizációs, megújulásra vezető pályát kell választania az országnak.

- a globalizációhoz való nem kielégítő alkalmazkodás
- a termelékenység deficitiek
- a „munka-input” minőségének gyengülése
- a megtakarítások, a beruházások és a fogyasztás szintje és dinamikája
- a foglalkoztatás növelésének korlátozott lehetőségei
- a tőkeintenzitás növekedésének instabilitása stb.

Magyarországon egyensúlyi problémák halmozódtak fel, ezért az egyensúly javítása, helyreállítása került napirendre, különösen az államháztartásban. (A 2006. évi EU konvergencia-program szerint az államháztartás a GDP 7%-át kitevő kiigazítást célozott meg!)

A magyar kormányzat „házi feladata” meglehetősen nehéznek bizonyult.

- elérni, hogy az óhajtott tartós egyensúly elérése a lehető legkisebb növekedési áldozattal járjon;
- hogy a folyó fizetési mérleg hiánya a GDP-hez képest 2011-re cc. 6%-kal mérséklődjön;
- hogy a külső adósság 2008-tól csökkenjen (ideértve, hogy a az EU-transzferek már finanszírozzák 2011-től a folyó fizetési mérleg hiányát)
- biztosítani, hogy a gazdasági növekedés 2009-től 4% körüli ütemre álljon vissza

A megoldáshoz az alábbi fontosabb feltételek kellettek:

- a tőkeigény növekedésének kielégítése
- a hazai beruházási ráta magasabb szintre emelése
- a GDP felhasználásában pályakorrekció végrehajtása (pl. állóeszköz-felhalmozás arányának növelése a növekedési ütem fenntartásához)
- ún. egyidejű, összeadódó követelmények: fiskális alkalmazkodás, államháztartási egyensúlyt célzó kiigazítás (az államháztartás fogyasztási kiadásainak mérséklése, az időszzerű infrastrukturális beruházások finanszírozásának biztosítása), nagyobb háztartási felhalmozásra való motivációs politika, gazdaságpolitikai megbízhatóság megteremtése, az adósságot nem növelő külföldi forrásbevonás stb.

A fenti hazai növekedési jellemzők mentén való kormányzást azonban a belpolitikai „betegségek” és a külvilági gazdasági krízis bekövetkezése 2008/2009 folyamán mintegy lehetetlenítették egy pozitív, integrált strukturális reformpolitika végigvitelét. Tartóssá vált a lassulás, amit csak szigorú válságkezeléssel lehetett mérsékelni. Sajátos módon a lisszaboni stratégia, annak ellenére, hogy az alapidimenziók közötti viszony (komplementaritás) lényegében mindvégig (2000-2010) tisztázatlan maradt, olyan zsinórmértéket szolgáltat, amelyet a változó környezetben is követendőnek tarthatunk. Olyan alapvető elemek várnak alkalmazásra, mint a belső piac jobb működési feltételeinek megteremtése, az üzleti környezet javítása, a tudásba történő beruházás növelése párosítva a piaci igények reális szükségleteivel harmonizáló oktatással és képzésekkel. Ugyancsak döntő jelentősége van/lesz az erőforrások hatékonyabb kihelyezésének és felhasználásának, s azok takarékosabb kezelésének, erős innovációs kultúra előtérbe állításának a kormányzati és a civil gyakorlatban, a munka- és tőkepiacok rugalmassá tételének. Mindezekben és az itt nem érintett alrendszer területein pozitív szinergiát előmozdító politikákat kell bevezetni, hogy az új EU-s tagállamok – így Magyarország is – magukévá tegyék ezt a lisszaboni típusú fejlődési modellkísérletet.

Nekünk szociáldemokratáknak kiemelkedő jelentősége van annak, hogy a szociális és környezeti politikák jól tervezettek legyenek, ne lépjék át a megvalósíthatóság reális határait, hogy az ország és a magyar társadalom kielégítő létbiztonságban hozzájárulhasson a válság leküzdéséhez. Az a kívánatos, hogy a megújuló – útkereső – európai modell mozgásterében a hazai sajátosságok és a politika emberközpontúsága valósuljon meg. A magyar lakosság abban érdekelt, hogy az ország különféle térségeiben erősödjön a helybeli versenyképesség, megszüntetendő az országon belüli törésvonalakat, a kistérségi (rurális) elmaradottságot, azaz, hogy a kormányzati tevékenység megalapozza és biztosítsa egyfelől a kornak – a globalizáció dinamikájának – megfelelő, s másfelől a hazai lokális népesség tevékeny részvételét erősítő tartamos fejlődést. S bár időlegesen kérdéses, hogy az EU képes lesz-e az átalakítás felgyorsításához, annyi bizonyos, hogy tagállami-nemzeti keretekben nemcsak megőriznünk kell a haladás és alkalmazkodás képességét, hanem a még bőven jelen lévő demokrácia-hiányt felszámolva, az integrált strukturális reformokat vállaló szereplők összefogását kell politikai tevékenységünk homlokterébe állítanunk. Ez felel meg pártunk hagyományos baloldali értékrendjének, ez az irányultság biztosítja, hogy a mai szociáldemokrácia befolyásosabb szerephez jusson a hazai modernizációban, a demokrácia továbbfejlődésében.

- benk -

(A kérdés alaposabb megismeréséhez ajánljuk Benkes Mihály, Az egyesülő Európa c. könyvét, Bp., ELTE BTK, 2002; Vámosi Zoltán – Kovács Edina, Az európai integráció kérdései, Bp., INOK Kft., 2005; A lisszaboni folyamat és Magyarország / szerk. Farkas Beáta. Szeged, JATE Press, 2007; Globalizáció és nemzeti érdek / szerk. Glatz Ferenc. Bp., MTA, 1997; A globális világ politikai földrajza / szerk. Bernek Ágnes. Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002 c. tanulmányköteteket. – A szerk.)